of the surviving protestant churches in Nida and Juodkrantė. In addition, the foundation of this church, other foundation fragments from 19th–20th-century demolished buildings, an early 19th-century toilet site, and finds from various periods were discovered.

Robertas Žukovskis,
Linas Girlevičius

Skveras prie Vilniaus bernardinų vienuolyno ir Šv. Onos bažnyčios ansamblio

2017 m. gruodį atlikti žvalgomieji tyrimai skvere prie Bernardinų, Šv. Mykolo, Maironio gatvių sankirtos Vilniuje. Čia, į V pusę nuo Šv. Onos bažnyčios V fasado ketinama įrengti bažnyčios apžvalgai skirtą vietą. Tam planuojama panaikinti iš P pusės skverą ribojančią atraminę sieną, o dabartinio skvero paviršių po truputį pažeminti iki Maironio gatvės paviršiaus lygio. Taip pat ketinama rekonstruoti dabar daugiausia asfalto danga padengtą aikštelę Bernardinų ir Šv. Mykolo gatvių sankirtoje. Iš senųjų planų, piešinių, kitų istorijos šaltinių žinoma, kad projektuojamoje vietoje, dabartiniame skvere, būta įvairių iki mūsų dienų neišlikusių mūrinių pastatų, statinių: bernardinų vienuolyno, Šv. Onos bažnyčios varpinių, galbūt bokšto pavidalo statinio ar koplyčios, kryžiaus ar kitos koplyčios, mūrinių tvorų. Iš istorinės medžiagos, ankstesnių archeologinių tyrimų žinoma, kad čia buvo ir laidojimo vieta – manoma, vokiečių, svetimšalių katalikų Šv. Onos (kitais duomenimis – Šv. Martyno) brolijos, kapinės. Rengiant projektinę dokumentaciją labai svarbios vietos, kur būta pastatų – svarbu nustatyti šių galbūt saugotinų mūrų liekanų parametrus. Siekiant išsiaiškinti kur, kokiame gylyje esama žmonių kapų, rengiant statybos projektą buvo tikslinga atlikti žvalgomuosius tyrimus. Tirta žvalgomosiomis perkasomis, kurios išdėstytos būtent tose vietose, kur buvo tikimybė aptikti buvusių statinių liekanų. Tirtos trys 4x2,5 m dydžio perkasos, iš viso 30 m^2 plotas.

1986–1987 m. įrengiant šiluminę trasą archeologinius tyrimus čia atliko S. Patkauskas (*LIIR,* f. 1, b. 1366). Darbų „prie skverelio šalia Šv. Mykolo bažnyčios“ metu 2 m gylyje buvo pasiektas įžemis. Bernardinų gatvės važiuojamojoje dalyje aptiktas arkinio pamato fragmentas, galbūt sietinas su šioje vietoje buvusia kapinių tvora. 1,2 m gylyje atkastas akmenų grindinio fragmentas, kuris fiksuotas 5 cm aukščiau apatinio tamsiai pilkos žemės sluoksnio. Pastarajame virš įžemio buvusiame sluoksnyje buvo gyvūnų kaulų, angliukų. Du archeologiniu požiūriu vertingo kultūrinio sluoksnio horizontai stebėti 1,2 ir 1,5 m gylyje nuo dabartinės Maironio gatvės dangos lygio. Ties Šv. Onos bažnyčios ŠV kampu aptikta mūrinės konstrukcijos – kaip manoma, bažnyčios senesnių varpinių ir galerijos, vedusios į vienuolyną, pėdsakų. 2006 m. žvalgyta prie skvero P dalies (*ATL 2006 metais*, 2007, p. 549, 106; *LIIR,* f. 1, b. 4729, p. 4–8). Tuomet tranšėjos elektros kabeliams vietoje Bernardinų ir Šiltadaržio gatvėse rasta žmonių kaulų iš suardytų kapų, greta pastato Bernardinų g. 10 aptiktos XVI a. datuojamo bokšto ar koplyčios liekanos.

Perkasa 1 tirta skvero V dalyje. Ja siekta aptikti šioje vietoje stovėjusio bokšto ar koplyčios mūrinių liekanų. Šis statinys nugriautas 1832 m. Tyrimus komplikavo tai, kad abipus PV–ŠR orientuotos perkasos tarybiniu laikotarpiu įrengtos šiluminės trasos, taip pat dujotiekio trasa. Tai lėmė, kad perkasoje 1 bokšto ar koplyčios liekanų visai neaptikta, o kultūrinis sluoksnis ir perkasoje rasti kapai stipriai apardyti iki pat įžemio. Perkasoje fiksuoti 4

1 pav. Vario lydinio kryžius ir nukryžiuotojo figūrėlė iš perkasoje 1 tyrinėto kapo 7. S. Paulausko nuotr.

Fig. 1. A copper alloy cross and a crucified Christ figurine from burial 7 in trench 1.

0 3 cm

kapų horizontai, kurių aukščiausias atkastas apie 1,4 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus. Aptikta 17 kapų, kuriuose palaidoti 25 mirusieji. Laidota planingai, vieni mirusieji galvomis orientuoti ŠV, kiti priešinga – PR kryptimi. Pagal laidojimo padėtį bei pagal tai, kad mirusieji gana tiksliai laidoti vienas greta kito, tikėtina, kad šioje skvero dalyje laidota trumpą istorinį laikotarpį – XVII–XVIII a. Kapuose ir greta jų aptikta minimo laikotarpio radinių: rožančius su medaliukais, vario lydinio kryžius (1 pav.), biloninių smeigtukų. Atsižvelgiant į tai, kad perkasos sienelės vis griuvo, tirti buvo nesaugu, nurinkus ankstyviausią, ketvirtą, kapų horizontą toliau gilintasi tik nedideliame 1,4x1,2 m dydžio plotelyje (perkasos PV dalyje). 2,6 m gylyje čia pasiektas smėlio įžemis, kuriame būta įgilintų objektų. Tikėtina, kad šioje Vilniaus dalyje gyventa jau XIV a. pabaigoje – XV a., tačiau tiksliai tai patvirtinančių radinių perkasos 1 giliausioje dalyje neaptikta.

Perkasa 2 tirta skvero PR dalyje. Ji orientuota PR–ŠV kryptimi. Perkasoje ieškota šioje vietoje stovėjusio kryžiaus ar koplyčios, pažymėtos Fiurstenhofo Vilniaus miesto plane ir nugriautos 1832 m., mūrinių liekanų. J. Oziemblausko piešinyje (1840 m.) visa teritorija priešais Šv. Onos bažnyčią vaizduojama išgrįsta. Šio grindinio fragmentų 45–65 cm gylyje aptikta perkasoje 2 nukasus viršutinius grunto sluoksnius. Toliau buvo gilinamasi perkasos 2 ŠV dalyje (2,85x1,05 m dydžio plote), kurioje nebūta grindinio. Nustatyta, kad šioje perkasos dalyje 1,35–1,7 m gylyje yra išlikę ieškotos mūrinio statinio pamatų liekanų. Pamatas iš plytų ir riedulių, ristų kalkių skiediniu. Manoma, kad pavyko aptikti buvusio statinio pamatų PV kampą. Architektūros eksperto Roberto Zilinsko nuomone, mūras datuojamas XVII a. I puse, laikotarpiu po 1610 m. Vilniaus gaisro. Daugiau perkasoje nebesigilinta, įžemis joje nepasiektas.

Perkasa 3 tirta skvero ŠR dalyje. Ji orientuota P–Š kryptimi. Perkasoje ieškota šioje vietoje stovėjusios bernardinų vienuolyno varpinės liekanų, kurios dalinai atkastos 1986–1987 m. vykusių tyrimų metu, tačiau nebuvo nuosekliau tyrinėtos ir fiksuotos. Teigiama, kad architekto Mykolo Angelo Šulco suprojektuota varpinė buvo pastatyta 1802 m., o nugriauta 1870 m., tiesiant dabartinę Maironio gatvę. Pastatų čia būta ir anksčiau – Fiurstenhofo plane varpinės vietoje taip pat vaizduojamas mūrinis pastatas. Tiriant paaiškėjo, kad perkasos Š dalyje kultūrinis sluoksnis suardytas tarybiniu laikotarpiu statant šiluminę trasą. Varpinės ar anksčiau šioje vietoje stovėjusio kitos paskirties mūrinio pastato pamatinės dalies liekanos atkastos 1,7–2 m gylyje nuo žemės paviršiaus. R. Zilinsko nuomone, mūras datuojamas XVII a. I puse, laikotarpiu po 1610 m. Vilniaus gaisro. Taigi, tikėtina, kad statant varpinę XIX a. pradžioje į jos struktūrą buvo įjungti ankstesni mūrai. Į PV nuo aptiktųjų mūrų ankstyviausia kultūrinio sluoksnio dalis suardyta statant mūrinius pamatus. Siaurame ruože 2,15–2,35 m gylyje čia atkastas rusvo žvyringo smėlio įžemis. Virš jo fiksuotas 30–35 cm storio juodos žvyringos žemės sluoksnis – ankstyviausias kultūrinio sluoksnio horizontas – be archeologinių radinių. Virš šio sluoksnio tirta pilka žemė, aptikti 3 žmonių kapai. Kapai orientuoti tokia pat kryptimi kaip

varpinės pamatas (PR–ŠV), todėl manoma, kad žmonės čia palaidoti jau pastačius varpinę ar ankstesnį šioje vietoje stovėjusį pastatą. 0,5–2 m gylyje perkasoje 3 fiksuotas spėjamas varpinės griovimo sluoksnis – 0,4–1 m storio griuvenos, kuriose aptikta gotikinių, barokinių ir klasicistinių matmenų plytų ir jų fragmentų.

Atlikus žvalgomuosius tyrimus nustatyta, kad šioje Vilniaus vietoje susiformavęs ir suformuotas kultūrinis sluoksnis yra 2,15–2,6 m storio, o įgilintų objektų, statinių liekanų vietose jis dar storesnis. Kultūrinis sluoksnis datuotinas (XIV?) XV–XX a., tačiau tikslesniam datavimui charakteringų radinių ankstyviausioje sluoksnio dalyje neaptikta. XVII–XVIII a. dabartiniame skvere veikė kapinės, kurios stipriai apardytos tarybiniu laikotarpiu vykusių statybos darbų metu. Archeologinių tyrimų metu aptikta 19 apardytų XVII–XVIII a. datuojamų kapų, kuriuose iš viso aptikti bent 28 mirusiųjų palaikai (tyrimus atliko dr. J. Kozakaitė). Surasta daug žmonių kaulų iš suardytų kapų, kurie priklausė mažiausiai 11 individų. Tiriant aptikta XVII a. I puse datuotų mūrinių konstrukcijų – bernardinų vienuolyno varpinės fragmentas ir kryžiaus ar koplyčios pamato fragmentas. Vieno iš ieškotų pastatų liekanų aptikti nepavyko.

The Square near the Building Complex of the Bernardine Monastery and the Church of St. Anne in Vilnius

In 2017, a field evaluation was conducted in a square on Bernardinų Street near the Gothic building complex of the Bernardine monastery and the Church of St. Anne in the E part of Vilnius Old Town. There are plans to create a place for viewing the architectural complex at this currently undeveloped site and to conduct earthwork there. The square acquired its current shape during the Soviet era after large scale earthwork was conducted during the installation of underground utility lines. The former parish cemetery, at least two shrines, the Bernardine monastery bell tower, and a masonry wall were to be found in the square. Masonry buildings and structures had stood in the square since the 16th century. The investigation sought to discover the remains of masonry structures demolished in the 19th century. It was determined that the thickness of the cultural layer that had formed at this location in Vilnius is 2.15–2.6 m and even thicker at the sites of sunken objects and structures. The cultural layer dates to the (14th?) 15th–20th centuries but no finds characteristic of more precise dating were discovered in the earliest part of the layer. The cemetery, which was greatly disturbed in the Soviet era, was in active use in the present-day square during the 17th–18th centuries. Nineteen disturbed, 17th–18th-century graves (Fig. 1), which contained at least 28 individuals, were discovered during the investigation. A large number of human bones, which came from destroyed burials and had belonged to at least 11 individuals, were found. A masonry construction dating to the first half of the 17th century, i.e. a fragment of the Bernardine monastery bell tower, and a foundation fragment from a cross or shrine were also discovered.

Robertas Žukovskis,
Linas Girlevičius

Šv. Baltramiejaus bažnyčios ir Augustinų vienuolyno aplinka

Sklype Užupio g. 28, Vilniuje, numatyta atlikti pastatų rekonstrukciją ir įrengti požeminę automobilių stovėjimo aikštelę. Numatytųjų